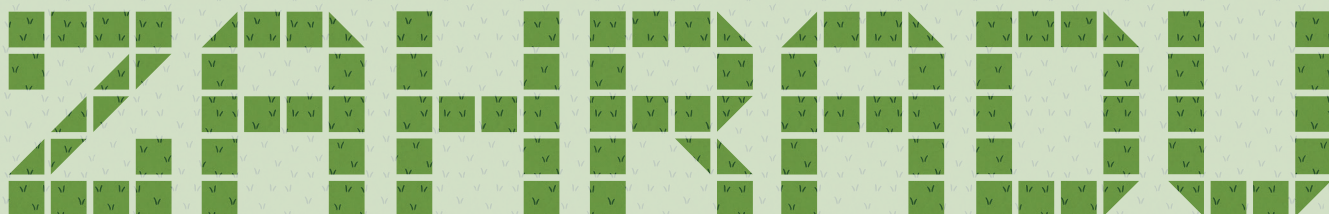

Soubor metodických listů a pomůcek, které nabízí inspiraci a praktické kroky
pro návrh vlastní zahrady nebo vylepšení té stávající.

NAVRHNI SI VLASTNÍ

Vhodné pro jednotlivce, rodiny s dětmi, volnočasové kroužky,
žáky MŠ a 1. stupně ZŠ a zahrádkáře

Autorky: Mgr. Barbora Duží, Ph.D. (Ústav geoniky AV ČR, v. v. i., a Líska, z.s.)
Mgr. Lenka Pavelčíková (Líska, z.s.)

Grafika: Dita Baboučková
Fotografie: Barbora Duží
Jazyková korektura: Mgr. Jitka Pourová
Obrázky: Vytvořeny prostřednictvím AI aplikace COPILOT v programu Designer
na základě zadání sady promptů s cílem vytvoření zadaných zahradních prvků a živočichů v zahradě

Sada metodických listů a pomůcek byla vytvořena a publikována v rámci STRATEGIE AV 21 – Udržitelná produkce a spotřeba potravin, Téma 9: Sociální a etické aspekty produkce potravin, ve spolupráci s Lískou, z.s.

Ústav geoniky AV ČR, v. v. i., oddělení environmentální geografie, Ostrava, 2026
<https://www.geonika.cz> • Studentská 1768/9, 708 00 Ostrava-Poruba • E-mail: barbora.duzi@ugn.cas.cz

Navrhni si vlastní zahradu

Soubor metodických listů a pomůcek, které nabízí inspiraci a praktické kroky pro návrh vlastní zahrady nebo vylepšení té stávající. Vhodné pro jednotlivce, rodiny s dětmi, volnočasové kroužky, žáky MŠ a 1. stupně ZŠ a zahrádkáře.

ANOTACE:

- Zkuste si napláňovat svou zahradu snů, která se vám bude líbit, přinese vám velké množství benefitů, bude vyvážená a přístupná i k přírodě a jejím potřebám.

CÍLE AKTIVITY:

- Seznámit se se základními částmi zahrady a uvědomit si, co vše v zahradě můžeme nalézt
- Naučit se vhodně seskládat jednotlivé prvky zahrady tak, aby byla zahrada uživatelsky příjemná (prostorová představivost).
- Uvědomit si, že zahrada je pro nás důležitá a při navrhování bychom neměli myslet jen na sebe.

CÍLOVÁ SKUPINA:

- Jednotlivec
- MŠ, předškolní třída
- 1. stupeň ZŠ
- Zahrádkáři

INFORMAČNÍ PODPORA:

Šromová, V., Šrom, M. (2010). Přírodní zahrada aneb staň se zahradním architektem. Brno, Lipka.

Vlašínová, H. (2017). Zdravá zahrada. Brno, Ekologický institut Veronica.

Blahušová, A. (2018). Zahrada žije: zahradničíme s dětmi. Praha, SmartPress.

Křivánková, D. (2012). Školní zahrada jako přírodní učebna. Brno, Lipka.

POPIS:

Sada obsahuje metodiku s přílohami (1. Typologie zahrad a stručný popis; 2. Základní seznam zahradních prvků).

Dále je samostatně k dispozici příloha 3 s prvky k vytištění:

- 23 různých prvků do zahrady a 10 druhů živočichů v zahradě v různém počtu kopií,
- 2 × A4 nebo 1 × A3 zelená podložka (trávník).

Úkolem je na zelenou podložku ve formátu A3 za pomoci různých prvků navrhnout svou zahradu tak, aby byla uživatelsky příjemná a přinesla co největší benefity z užívání. Většina prvků pro tisk je navržena ve více kopiích, aby byla možnost navrhnout zahradu podle vlastních představ.

Seznam zahradních prvků:

- Podklad trávník
- Zahradní prvky: bylinková spirála, dlážděná cesta/pěšina, hmyzí domek, hromada větví a listů, jezírko, kamenná zídka, kompost, krmítko, ohniště, okrasný záhon, květnatá louka, ovocný keř, ovocný strom, pěšina, pítka, posezení, ptačí budka, pumpa, skleník, sud na dešťovou vodu, užitkový vyvýšený záhon menší, užitkový záhon velký, zahradní domek
- Živočichové v zahradě: babočka, čmelák, ještěrka, ježek, ropucha, sýkora, užovka, vážka, včela, žížala

Poznámka: Doporučujeme vytisknout kartičky na papír a zalaminovat, případně nechat vytisknout v tiskárně na plastový podklad a vyřezat.

Použití – JEDNOTLIVEC

- 1 Zamysli se, jak by měla vypadat tvá zahrada.
Co by v ní nemělo chybět?
K čemu ji chceš využívat?
Co v ní budeš dělat?
- 2 Z dílků se zahradními prvky si vyber ty, které chceš využít ve své zahradě.
- 3 Vybrané dílky umístí na zelenou podložku (trávník) tak, aby měl každý prvek dostatečný prostor.
- 4 Je tvoje zahrada vhodná i pro jiné obyvatele?
Vezmi si kartičky se živočichy a zkus jim v zahradě najít vhodný prostor.
Kolik se ti jich podařilo do zahrady umístit?
- 5 Zkus zahradu upravit nebo doplnit tak, aby se ti do ní podařilo nastěhovat co nejvíce živočichů.
- 6 Poklad zahrady je na mřížce 1 cm², můžeš zkusit orientačně vypočítat nebo odhadnout poměry užitkové, rekreační a okrasné části.
Jaké části zde převažují?
Rozhodl/a ses věnovat více pěstování ovoce a zeleniny, nebo spíš okrase, odpočinku a relaxaci?
Ponechal/a jsi prostor přírodním prvkům?
- 7 Napadají tě další zahradní prvky, rostliny nebo živočichové, které lze navrhnout a přidat do zahrady?
- 8 DOPLŇKOVÁ AKTIVITA: Zahradu si lze navrhnout nebo upravit také pomocí online nástrojů, které jsou k dispozici zdarma nebo za poplatek. Například firma GARDENA má na svých webových stránkách k dispozici zdarma plánovač zahrady. Jedná se o jednoduchou a kreativní online aplikaci, která umožní navrhnout si a nakreslit svou vlastní zahradu. Aplikace je jednoduchá a používá grafiku ručně malované kresby. Obsahuje různé zahradní prvky a také několik vzorových zahrad, z nichž lze vycházet.

<https://www.gardena.com/cz/c/objevujte/mygarden/planovac-zahrady>

Dále lze využít aplikaci Plantory s nástavbou umělé inteligence Plantory AI. Jedná se o digitální plánovač zahrad a poradce pro uspořádání zahrady a pěstování plodin. Její výhodou je, že využívá reálný mapový podklad včetně klimatických a dalších dat, takže si můžete navrhnout nebo vylepšit zahradu přímo v mapě.

Použití – MATEŘSKÁ ŠKOLA (předškolní třída)

- 1 Společně si sedněte do kruhu a povídejte si, jak by měla vypadat zahrada snů.
Co by v ní nemělo chybět?
K čemu zahradu využíváme?
Co v ní děláme?
V rámci diskuse vysvětlete dětem, že zahrady mají užitkovou, rekreační a okrasnou část.
Společně vymyslete, k čemu jsou jednotlivé části dobré.
- 2 Rozdělte děti do menších skupinek.
Každá skupinka dostane sadu pomůcek, pomocí níž bude sestavovat svou zahradu.
- 3 Z dílků se zahradními prvky si děti vyberou ty, které chtějí využít ve své zahradě.
- 4 Vybrané dílky umístí na zelenou podložku (trávník) tak, aby měl každý prvek dostatečný prostor.
- 5 Jakmile mají všichni hotové své zahrady, sednete si opět do kruhu i s jejich návrhy.
Každá skupinka pak představí svou zahradu ostatním.
- 6 Na závěr se můžete zamyslet, zda jsou jednotlivé zahrady vhodné i pro jiné obyvatele.
Vezměte si kartičky se živočichy a zkuste jim v jednotlivých zahradách najít vhodný prostor.
Kolik se vám jich podařilo do zahrady umístit?
- 7 Pobavte se s dětmi, proč je důležité při plánování zahrady myslet i na živočichy.
Přiblížte dětem význam živočichů v zahradě.
- 8 Nakonec můžete společně zahrady upravit nebo doplnit tak, aby se vám do nich podařilo nastěhovat co nejvíce živočichů.
- 9 DOPLŇKOVÁ AKTIVITA: Napadají děti ještě další zahradní prvky, rostliny nebo živočichové, které lze navrhnout a přidat do zahrady?

Použití – 1. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

- 1 Společně si sedněte do kruhu a povídejte si o zahradách.

Kde je můžeme najít?

Proč je lidé mají?

K čemu zahradu využíváme?

Co v ní děláme?

Co pobyt v zahradě lidem přináší?

Jak by měla vypadat zahrada snů?

Co by v ní nemělo chybět?

V rámci diskuse vysvětlíte žákům, že zahrady mají užitkovou, rekreační a okrasnou část. Společně vymyslete, k čemu jsou jednotlivé části dobré.

- 2 Rozdělte žáky do menších skupinek.

Každá skupinka dostane sadu pomůcek, pomocí níž bude sestavovat svou zahradu.

- 3 Z dílků se zahradními prvky si žáci vyberou ty, které chtějí využít ve své zahradě.

- 4 Vybrané dílky umístí na zelenou podložku (trávník) tak, aby měl každý prvek dostatečný prostor.

- 5 Jakmile mají všichni hotové své zahrady, vyzvěte skupiny, aby se pokusily umístit do svých zahrad živočichy na kartičkách. Kartičku mohou do zahrady umístit pouze tehdy, pokud pro daného živočicha mají vytvořené vhodné podmínky k životu.

- 6 Vyzvěte žáky, aby si sedli do kruhu a vzali s sebou i své návrhy zahrad. Nechte jednotlivé skupiny představit své projekty zahrad ostatním. Při prezentaci by mělo zaznít, s jakým cílem zahradu budovali.

- 7 Pobavte se s žáky, proč je důležité při plánování zahrady myslet i na živočichy. Přiblížte žákům význam živočichů v zahradě.

- 8 Nakonec můžete společně navržené zahrady upravit nebo doplnit tak, aby se vám do nich podařilo nastěhovat co nejvíce živočichů.

- 9 Na závěr aktivity udělejte s dětmi shrnutí nejdůležitějších poznatků, které si odnáší z plánování zahrady.

- 10 DOPLŇKOVÁ AKTIVITA: Napadají žáky ještě další zahradní prvky, rostliny nebo živočichové, které lze navrhnout a přidat do zahrady?

Použití – ZAHŘÁDKÁŘI

ANOTACE:

Zkuste zhodnotit stávající zahradu, kterou máte u domu nebo v zahrádkářské osadě, a navrhnout zlepšení, která by byla prospěšná.

- 1 Udělejte malý průzkum stávající zahrady a zhodnoťte její uspořádání, podíl užitkové části, relaxační a okrasné části a zastoupení přírodních prvků.
- 2 Zkuste odhadnout, jaký prostor tyto části zahrady zabírají, a podle toho přiřaďte svoji zahradu k následujícímu typu: produkční, produkčně-rekreační, převážně rekreační nebo klimatická. Blíže viz příloha 1: Typologie zahrad a stručný popis.
- 3 Zhodnoťte, jestli máte na zahradě možnost sběru dešťové vody, kompost, hromadu větví či listů nebo další neupravené části zahrady, které by přilákaly užitečné živočichy.
- 4 Navrhněte různé úpravy zahrady, které by přilákaly různé druhy živočichů a zvýšily zastoupení přírodních prvků.
- 5 Pro úpravu zahrady můžete využít metodiku a pomůcky Navrhni vlastní zahradu.
- 6 **DOPLŇKOVÁ AKTIVITA:** Zahradu si lze navrhnout nebo upravit také pomocí online nástrojů, které jsou k dispozici zdarma nebo za poplatek. Například firma GARDENA má na svých webových stránkách k dispozici zdarma plánovač zahrady. Jedná se o jednoduchou a kreativní online aplikaci, která umožní navrhnout si a nakreslit svou vlastní zahradu. Aplikace je jednoduchá a používá grafiku ručně malované kresby. Obsahuje různé zahradní prvky a také několik vzorových zahrad, z nichž lze vycházet.

<https://www.gardena.com/cz/c/objevujte/mygarden/planovac-zahrady>

Dále lze využít aplikaci Plantory s nástavbou umělé inteligence Plantory AI. Jedná se o digitální plánovač zahrad a poradce pro uspořádání zahrady a pěstování plodin. Její výhodou je, že využívá reálný mapový podklad včetně klimatických a dalších dat, takže si můžete navrhnout nebo vylepšit zahradu přímo v mapě.

Trocha teorie a podrobnější představení prvků zahrady

Každá zahrada v sobě obsahuje v různé míře zastoupené tři až čtyři části: užitkovou (produkční), relaxační + rekreační a okrasnou část. V různé míře mohou být také zastoupeny přírodní prvky nebo neupravené části zahrady – malá divočina. Tyto části nejsou zpravidla od sebe striktně odděleny, ale vzájemně se prolínají. Jejich podíl se liší podle toho, jak chce vlastník zahradu využívat a co od ní očekává. Dále záleží na tom, jak je prostor velký, jestli je na rovině, ve svahu a podobně. Zahradu si můžeme navrhnout sami nebo se obrátit na zahradního architekta, který nám připraví přesný projekt zahrady. V této aktivitě si dokážeme vytvořit vlastní představu zahrady.

Užitková (produkční) část zahrady

– slouží zejména k produkci potravin. Můžeme zde sklízet ovoce, zeleninu a bylinky.

Skleník. Skleník nebo pařeniště nám umožňuje pěstovat rostliny mnohem dříve než na záhonku. Také může chránit rostliny choulostivější na nižší teploty nebo nám umožňuje prodloužit sklizeň.

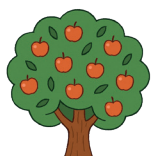
Bylinková spirála. Jedná se o záhon, který svou vertikální strukturou nabízí na malém prostoru různorodé podmínky pro pěstování širokého spektra bylinek.

Užitkový záhon (dvě formy – klasický velký na zemi a menší vyvýšený záhon). Pěstujeme na něm zeleninu ve vhodné kombinaci.

Ovocný keř. Často se využívá jako prvek pro členění prostoru zahrady, pro zakrytí technických prvků či jako zdroj potravy. Keře v zahradě poskytují úkryt různým živočichům. Jejich jedlé plody jsou vítaným zpestřením jídelníčku.

Ovocný strom. Stromy mají v zahradě mnoho funkcí. Kromě toho, že nám nabízí své jedlé plody, poskytují stín, ovlivňují mikroklima ve svém okolí, nabízí úkryt či vytváří zajímavé místo pro relaxaci.

Okrasná část zahrady

- slouží zejména k estetickému potěšení a reprezentaci a přilákání přírodních obyvatel zahrady. Doplňuje produktivní část zahrady a může obsahovat řadu přírodních prvků. Najdeme zde skupiny stromů či keřů, trvalkové záhony, okrasné květiny či byliny, vodní plochy, ale třeba i architektonické či umělecké prvky a doplňky.

Okrasný záhon. Velmi často jsou využívány pro pěstování trvalek v zahradě. Při vhodně zvoleném složení můžeme na těchto záhonech pozorovat práci velkého množství hmyzu.

Kamenná / suchá zídka. Vhodně člení prostor zahrady a poskytuje slunné místo pro některé živočichy. Může sloužit i jako opora či biotop pro některé rostliny.

Krmítko. Do krmítka sypeme potravu pro ptáky zejména v zimním období, kdy mají ztížený přístup k potravě. Dáváme pozor, abychom do krmítka neumístili nic, co by ptákům mohlo ublížit. Dáváme sem zejména různá semena. Můžeme přidat drcené ořechy či ovoce. Některým ptákům sypeme semínka pod krmítko.

Jezírko. Jedná se o malé jezírko či vodní plochu. Lze jej nahradit i jezírky v květináčích. Kromě relaxace voda z jezírek zvlhčuje vzduch v okolí, poskytuje domov některým živočichům a je zdrojem vody pro obyvatele zahrady.

Hromada větví / listí / kamení. Zanechané volně ložené hromady poskytují různé úkryty pro řadu obyvatel zahrady.

Hmyzí hotel. Pro podporu hmyzu v zahradě můžeme na vhodné místo postavit hmyzí hotel. Jeho součástí jsou nejen domečky pro včely samotářky, ale i vhodné úkryty na zimu pro další hmyz.

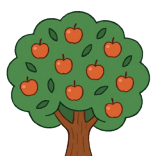
Pítko. V teplých dnech je vhodné do zahrady umístit pítko pro ptáky. Vodu pravidelně doplňujeme a udržujeme čistotu. Pítko musí být pro ptáky bezpečné. Ujistíme se, že se v něm ptáci neutopí. Tato pítka poslouží i hmyzu. Pítka dle možností umísťujeme do zahrady i v zimě, zejména v mrazivém počasí, kdy mají ptáci ztížený přístup k vodě.

Ptačí budka. Poskytuje sýkorám a dalším drobným ptákům bezpečné místo k hnízdění

Keř

Strom

Rekreační část zahrady

- slouží k odpočinku, relaxaci a zábavě. Částečně se překrývá s okrasnou částí zahrady, do které chodíme odpočívat. Může obsahovat i více přírodních prvků.

Lavička / posezení

Ohniště

Houpačka / průlezka / pískoviště

Trávník pro hry, posezení a odpočinek

Květnatá louka. Velké množství různých rostlin pomáhá zadržovat vodu v půdě a chrání ji před vysycháním. Květy zároveň poskytují potravu a úkryt mnoha druhům hmyzu.

Keř

Strom

Součástí každé zahrady je i **technické zázemí**

Kompost. Pro zajištění přísunu živin do půdy můžeme využít kompost. Zároveň tak kompostováním zpracujeme velkou část organického odpadu ze zahrady.

Dlážděná cesta. Při budování cest volíme stavbu podle jejich účelu. Všeobecně se snažíme, aby byly cesty propustné pro vodu.

Zahradní domek. Pro uskladnění zahradního nářadí a další zahradních potřeb.

Pumpa. Pro čerpání podzemní vody, pokud je k dispozici.

Sud na dešťovou vodu. Sbíráním a využíváním dešťové vody na zahradě šetříme zdroje pitné vody. Dešťová voda je také z hlediska svého složení pro mnohé rostliny pro závlivu vhodnější.

Živočichové – další obyvatelé zahrady

V zahradě nejsme sami, ale sdílíme ji i s ostatními živočichy. Ti jsou důležitým prvkem pro vytvoření zahrady živé a dynamické. Pokud na ně při plánování a realizaci zahrady myslíme, pomáhají nám udržet v zahradě potřebnou rovnováhu.

Sýkora. Ptáci na zahradě nám pomáhají bojovat proti hmyzím škůdcům a také nás těší svým zpěvem. Potřebují dostatek zdrojů potravy (bobulovité keře, kus neposečené vysoké trávy, v zimě krmítko), vhodná místa ke hnízdění (husté keře, stromy, budky) a přístup k pitné vodě (vodní plocha, pítka).

Ještěrka. V zahradě loví hmyz, plže či pavouky. Obývá slunná místa, využívá různé úkryty. Můžeme pro ni připravit hromadu kamení, kamennou zídku, kameny či staré dřevo.

Babočka. Motýli v zahradě jsou spíše estetickým prvkem. Nicméně je můžeme podpořit kvetoucími záhony s rostlinami bohatými na nektar. V teplých dnech jim můžeme nabídnout pítka. Nezapomínáme ani na jejich housenky, kterým necháme v koutě zahrady třeba neposekané kopřivy.

Ježek. V zahradě si pochutná na slimácích, žížalách a větším hmyzu. Chodí ujídat i granule. Bude vděčný za jakýkoliv úkryt (hromada větví, hromada listů nebo přímo ježkovník). Pro zimování si zvolí spíše klidný kout zahrady s hromadou listů a větví.

Žížala. Pojídá rostlinné zbytky s malým množstvím hlíny. Vylučuje pak živinami hodně bohatý trus. Svými chodbičkami vylepšuje a provzdušňuje půdu. Pomůžeme jí zeleným hnojením, zarýváním listů či mulčováním.

Čmelák. Čmeláci jsou v zahradě významnými opylovači. Oproti včelám jsou schopni opylovat i při nižších teplotách. Opylují rostliny zejména ve svém nejbližším okolí. Podpoříme je výsevem medonosných rostlin a nabídkou vhodných úkrytů (např. čmeláčníku).

Ropucha. Na jejím jídelníčku nalezneme brouky, žížaly, pavouky, slimáky a ostatní měkkýše. Je aktivní v noci a přes den vyhledává úkryty na vlhkých místech (pod kameny, v hromadě listů či trávy, ve vlhkém nesezaném trávníku, u jezírka).

Užovka. Její potravou jsou drobní živočichové. Ráda se schová v hromadě větví a listů nebo kompostu. Přes den vyhledává slunná místa.

Vážka / šídlo. Je to obávaný predátor v hmyzí říši. Larvy i dospělci na zahradě loví larvy a dospělé komárů, muchniček a dalšího hmyzu. Podpoříme je zejména realizací malých vodních ploch nebo zádržných jezírek na dešťovou vodu.

Včela. Včely medonosné jsou významnými opylovači nejen v zahradách. Vyhledávají zejména bohaté zdroje nektaru, proto mohou některé květy „přehlédnout“. To však napraví včely samotářky, které poctivě opylují květ po květu. Včely můžeme podpořit výsevem nektarodárných rostlin a vyvěšením hmyzího hotelu pro včely samotářky.

Příloha 1: TYPOLOGIE ZAHRAD A ZÁKLADNÍ POPIS

Převážně produkční

Alespoň polovina plochy zahrádky je určena k pěstování plodin a intenzivní produkci (např. se skleníky). Zahradní domky, často jen kůlny na nářadí, jsou menší.

Smíšené produkčně-rekreační

Důraz na produkci potravin mírně klesá, ale stále tvoří přibližně 25–45 % plochy. Rostoucí význam má rekreační funkce, chatka a posezení, péče o trávník a pozornost je věnována okrasné části.

Převážně rekreační

V zahrádkách převažují plochy pro rekreační využití a okrasu, jako jsou chatky, trávníky, květiny, posezení nebo bazény. Produkce potravin je spíše doplňková.

Klimaticky adaptivní

Jedná se spíše o charakter ovocných sadů, záhonky jsou malé nebo jen vyvýšené. Různorodá vegetace (tráva, louky, ovocné stromy) přispívá k adaptaci na klimatické změny. Pokud se nacházejí na svazích, zabraňují erozi.

Doporučení pro zahrádkáře:

- Zahrádkám svědčí pestré využití a členění pozemků: vhodná kombinace zeleninových záhonů, okrasných květin a bylinek, trávníků, keřů, ovocných stromů. I menší plochy nechané ladem přilákají užitečné živočichy a celkově zvýší biodiverzitu zahrádek.
- V maximální míře omezte používání chemických prostředků a umělých hnojiv, nepalte zahradní zbytky. Naopak co nejvíce vračejte zahradní odpad do oběhu, kompostujte a zachytávejte dešťovou vodu.
- Instalujte speciální opatření pro zlepšení podmínek života některého z druhů živočichů, kteří mohou celoročně anebo po část roku obývat území zahrádek (plazníky, pítka, suché zídky, mrtvé dřevo, hmyzí domky, krmítka a podobně).

Příloha č. 2: ZÁKLADNÍ SEZNAM ZAHRADNÍCH PRVKŮ

ZAHRADNÍ PRVKY:

Bylinková spirála (3 ks)
Dlážděná cesta / pěšina (11 ks)
Hmyzí domek (2 ks)
Houpačka (1 ks)
Hromada větví a listí (2 ks)
Jezírko (1 ks)
Kamenná zídka (10 ks)
Kompost (3 ks)
Krmítko (1 ks)
Květnatá louka (4 ks)
Ohniště (1 ks)
Okrasný záhon (4 ks)
Ovocný keř (10 ks)
Ovocný strom (8 ks)
Pítko (2 ks)
Posezení (1 ks)
Ptačí budka (2 ks)
Pumpa (1 ks)
Skleník (1 ks)
Sud na dešťovou vodu (1 ks)
Užitkový vyvýšený záhon menší (8 ks)
Užitkový záhon velký (5 ks)
Zahradní domek (1 ks)

ŽIVOČICHOVÉ V ZAHRADĚ:

Babočka (4 ks)
Čmelák (5 ks)
Ještěrka (2 ks)
Ježek (2 ks)
Ropucha (2 ks)
Sýkora (3 ks)
Užovka (2 ks)
Vážka (2 ks)
Včela (5 ks)
Žížala (6 ks)

PODLOŽKA TRÁVNÍK (2 × A4 nebo 1 × A3)

Příloha č. 3: PRVKY K VYTIŠTĚNÍ

